

ORIENTACIONS TEOLÒGIQUES

En els nostres dies obté gran esbombada la *teologia radical de la mort de Déu*. Més que d'una teologia autèntica, d'antuvi fa l'efecte de tractar-se d'una *a-teologia*, potser millor *ateo-logia*. Sembla però, que no cal prendre's massa al fort la designació escaient a aquesta mena de teologia novíssima, car en el fons, segons les explicacions més autoritzades i menys confoses dels seus professionals, no seria una doctrina propiament teològica, sinó més aviat una qüestió de psicologia social. No es tractaria de la mort objectiva de Déu, sinó de la seva eclipsi subjectiva en la consciència de l'home modern, Nietzsche inventà un personatge boig que va pels carrers cercant Déu, i no trobant-lo enlloc, declara que s'ha mort. La frase agosarada i crepitant ha fet sort en algun sector de teologia anglo-saxona, i malgrat la vacuïtat semàntica i l'origen manicomial, és adoptada seriosament com la designació pròpia d'una *teologia* que es diu *radical*.

Sembla que la mort de Déu, tant objectiva com subjectiva, hauria de portar com a conseqüència fatal la mort o el desprestigi total de la teologia autèntica, que té en l'estudi de Déu el seu objecte suprem i únic. Doncs, no: la teologia avui, com sempre, i més que en altres èpoques, és una preocupació viva, en sentit favorable o contrari, dins la consciència moderna. És natural i és inevitable. Les qüestions teològiques assoleixen una importància que desborda la dels avenços més admirables de la ciència i de la tècnica, que al cap i a la fi són adquisicions caduques a superar en èpoques posteriors i a desar arxivades en el museu de la història i potser en el record de jocs infantívols. En canvi les qüestions teològiques tenen el valor incalculable de l'eternitat, en comparació de la qual allò que passa té poca importància, i quan ja ha passat, no en té gens.

La consciència moderna, que es caracteritza per l'esperit d'in-

dependència i de crítica, sent al viu en els moments de reflexió serena aquesta importància capital de les qüestions d'eternitat i vol escatir-les, vol saber-ne la veritat, vol discutir les raons favorables o contràries a l'existència d'una altra vida complementària o rectificadora de la present sota el control absolut d'un Déu transcendent. I amb això ja la tenim ficada de ple en el terreny de la teologia, entesa en el sentit corrent de *filosofia de la religió*.

En els nostres dies dues influències, gairebé homònimes però semànticament antagòniques, *comunisme* i *ecumenisme*, han posat més al viu l'interès de la teologia. El comunisme amb la negació i la persecució del sentit religiós s'ha vist obligat a justificar la seva actitud intentant desacreditar la religió; mentre que de la banda contrària la teologia en defensa pròpia reforça les seves tesis i rebut victoriosament els pretextos de l'ateisme. I ambdós fan obra teològica, directa o indirecta, d'intenció constructiva o destructiva.

Però la influència més pròpiament teològica és la de l'ecumenisme. Els contactes amistosos entre cristians de confessions diverses i contràries, també amb els adeptes d'altres religions, i àdhuc amb els escèptics, han produït fatalment discussions i revisions sinceres per tal d'aclarir on és la veritat total, o en quines proporcions la tenen repartida els contraopinants.

Fa anys que es veia venir aquesta situació d'intents ecumenistes, i per això començarem una obra — avui potser un xic desenfocada — de revisió teològica, continguda en els sis volums de *Theologumena*. Els teòlegs catòlics, sacerdots o laics, s'han de convèncer de la necessitat urgent, vital, de presentar en els col·loquis ecumenistes, una teologia sòlida, humanista, expurgadora d'anacronismes, però reforçada de cara als temps moderns i als valors constants de la dialèctica.

Hem alludit els laics teòlegs i voldriem haver esmentat un fet real més que un desig. La teologia no és un privilegi de l'estament sacerdotal, ni de cap estat de vida. Som partidaris entusiastes d'un laicat ben teològic. Faria una feina més eficaç que la feta pels sacerdots teòlegs. Però hem de confessar la trista desillusió. Hem llegit amb tota simpatia escrits recents d'escriptors seglars — escriptors d'alta categoria literària! — tranctant temes teològics i... quina decepció! No citem noms perquè es tracta

d'autors honorables i encara vivents. Direu que tampoc per la part sacerdotal no hi ha per aquestes terres una florida d'estudis teològics! Teniu massa raó. Però sense escatir-ne les causes ni entrar en comparacions concretes i sempre enutjoses, haureu de concedir que en general la desproporció és innegable en quantitat i també en qualitat. Després del concili Vaticà II es parla molt de la intervenció dels seglars en la vida eclesial. És un ideal de reacció autènticament cristiana, però de funcionament molt difícil sense una prèvia elevació teològica en els uns, els seglars, i... en els altres.

Heus ací una mostra recent, justificativa d'aquest nostre pessimisme: «Todavía creía el clérigo (un que controvertia amb ell) en esas pruebas de la existencia de Dios que los tomistas de tercera fila atribuyen a santo Tomás aceptando que a Dios se le puede encontrar en el extremo de un silogismo. Se fabrican — estos pensadores sin pensamiento — unos principios filosóficos abstractos que sólo concluyen en una idea, pero no en una realidad. “Dios, que no tiene principio, no puede ser encontrado a través de un principio que sea distinto de Él mismo”, afirma con razonable dosis de buen sentido el Padre Scheuer».

L'autor d'aquests dites és un seglar il·lustrar en matèries religioses al qual no regategem l'aplaudiment i ben sovint ni l'adhesió sincera i plena en qüestions de sociologia religiosa, apostolat, direcció política, etc. Però davant d'aquestes dissortades paraules, hom li preguntaria: és que dubteu que les cinc vies són autènticament de sant Tomàs? Consulteu la *Sum. theol.*, 1,2,3. Si les heu llegides, no heu vist que al costat de principis abstractes invoquen fets reals i concrets que permeten traure'n conclusions de realitat? Que Déu carent de tot principi, no pot ésser trobat a través de cap principi aliè? L'utor i el P. Scheuer que invoca per justificar-se, deuriem fer-se aquesta distinció tan obvia: Déu no té principi causal, ontològic, conc.; no té principi lògic, subjectiu, *ex effectu ad causam*, per poder arribar-hi la ment? Vegeu sant Pau, *Rom. I*, 19, següents.

En parlar així, fem constar el nostre respecte però també la nostra independència sobre el valor de les famoses cinc vies. Cf. *Theologumena*, vol. V, pàgs. 391, seg.

La reforma dels estudis teològics és una necessitat sentida per tot arreu, però fins avui no gaire satisfeta i en alguns països com

el nostre, ben just si és iniciada i àdhuc en algun seminari eclesiàstic que coneixem, ni intentada. En les altures romanes ha estat confessada reiteradament i s'hi han assenyalat solucions ben orientades en general, però les ordenacions concretes i satisfactòries es fan massa d'esperar. Confessem que són difícils de trobar, però les exigeix urgentment la dignitat i eficàcia dels estudis teològics.

No ens proposem ací de formular una de tantes nova *ratio studiorum*, sinó d'assenyar uns principis fonamentals i no prou atesos en la pedagogia teològica dels nostres dies.

El primer i més important és que *l'èxit de la docència teològica i de tota docència, depèn principalment de les condicions personals del mestre*. Amb el lèxic de l'escolàstica diríem que: programes, textos escolars, plans d'estudi, edificis i utilatge, normes de pedagogia sistemàtica, etc., vénen a ésser com la matèria prima de la pedagogia; la forma substancial n'és el mestre. Uns estudis exquisitament ordenats i perfectament ajustats a les exigències de la pedagogia veritable, si són executats per professors ineptes, esdevindran eixorcs. En canvi, un professor amb preparació i ànima de mestre, treurà bon profit amb textos i programes i edificis deficients, o inexistents, o contraproductes. El primer pas, doncs, i el més imprescindible pel camí d'aquesta anhelada reforma, hauria d'ésser — per aquestes terres generalment no ho és — la *selecció i el control* del professorat. Una selecció per vies d'oposicions serioses, lliures d'influències, de prejudicis polítics, jerarquistes, burocràtics, etc., menades sota el doble signe de la preparació intel·lectual certament, però també del sentit didàctic. A més, un control discret però ferm que mantingués la tessitura docent, evitant la gran falla del sistema d'oposicions per a càtedras vitalícies, çò és, el desinterès del professor que ja té segura la càtedra guanyada, i es dedica a ocupacions més lucratives o simplement alienes a la seva professió.

Reconeixem les dificultats pràctiques d'exercir eficaçment aquest control tan indispensable i no és aquesta l'ocasió de concretar-ne les resolucions. Només insinuem que els mateixos alumnes discretament explorats són un exponent prou segur del valor de la docència.

La actual decadència teològica en terres espanyoles constatada

i lamentada generalment, té ací la principal explicació: la selecció i el control del professorat en els estudis eclesiàstics, deixada al lliure albir de la burocràcia diocesana. En podríem citar casos, que farieu riure si no fossin tan perniciosos. Com un cas concret general adduiríem, el nomenament aribitrari de professors de religió en les universitats i instituts d'Espanya. L'Estat tingué la deferència de posar en mans dels bisbes respectius l'elecció lliure del personal docent. I aquesta elecció lliure ha procedit tan desencertadament, que al cap d'uns anys de funcionar, el fracàs és palès i confessat pels dos autors de l'ordenació. Quan hom pensa que el *docete omnes gentes* fou el gran encàrrec de Jesús als seus apòstols, i que llurs successors en un cas tan viable com aquest, hagin demostrar que no en saben...

Un altre principi referent, no a la forma substancial com l'anterior, sinó a la matèria prima de la pedagogia teològica, és aquest: *cal simplificar els estudis teològics, no pas eliminant matèries indispensables, sinó acoblant assignatures.*

La gran dificultat que pateix l'alta didàctica moderna és la multiplicitat de matèries o assignatures disperses. Per una part els estudis moderns presenten cada dia nous camps interessants, que no es poden deixar erms sense que restin deficientes els anteriors i propis, car les ciències cada dia es palesen més relacionades mútuament. Seguint aquesta tendència s'arribaria a una multitud d'assignatures i càtedres i despeses pecuniàries i de temps escolar, impossible d'abastar. I sembla que per aquest camí van fatalment els estudis moderns. La solució que sol adoptar-se és la multiplicació creixent d'assignatures disperses, independents didàcticament, amb professors diversos, llibres de text, classes, examens, notes escolars, etc., propis i exclusius.

Són palesos els inconvenients d'aquesta tendència didàctica en els estudis de teologia. N'indiquem alguns: repeticions contínues i pèrdua de temps o superficialitat inevitable, desarticulació de coneixements que deuriem acoblar-se per a il·lustració mútua i per consolidar-ne la memòria, augment del nombre de cursos escolars i de les despeses necessàries, etc. I amb això ja hem indicat també la solució general que ens sembla veritable i les raons que la imposen. Aplicades als estudis teològics donarien aquest resum. Una assignatur central, la teologia dogmàtica estudiada a fons i projec-

tada immediatament sobre les principals derivacions morals, canòniques, litúrgiques, bíbliques, històriques, patristiques. Caldria evitar divisions tan inútils com la separació de la teodicea del tractat teològic de *Deo uno*: la moral sacramental aniria molt bé encaixada amb la dogmàtica; la cosmologia amb el de *Deo creante*; el *Deo elevante* incorporat al de *Gratia*, etc.

El curs filosòfic restaria escurçat i es podria dedicar més a ciències, com la geologia, biologia, etc., tan relacionades avui amb la teologia.

El curs d'humanitats també es podria reduir notablement amb la condició d'emprar el llatí (un llatí correcte, *signanter* de part del professor) en les classes de filosofia i sobretot de teologia.

Les assignaturaes associades a la teologia no serien suprimides del tot, però sí reduïdes a perspectives particulars segons la importància que presenten per a la teologia actual. Posem com a cas destacat els estudis bíblics. Com assignatura pròpia es reduirien gairebé a la *Introducció in sacram Scripturam* i a les normes generals d'exegesi bíblica. És una utopia voler muntar dins la carrera d'estudis teològics una exegesi seriosa de *tota* la Bíblia. Ja és prou si s'ensenya l'estil d'exegesi bíblica amb algun exemple concret. I bé, el model de pràctica exegetica vindria donat pel professor de teologia sobre aquells textos bíblics que la dogmàtica ha de comentar àmpliament i a fons. També el professor propi podria presentar algun exemple concret d'exegesi en matèries d'història, arqueologia, lingüística i altres més o menys deslligades de la dogmàtica.

Aquest és en línies generals el nostre pensament sobre docència teològica, derivat dels dos principis que hem assentat sobre la forma i la matèria de la pedagogia. Són principis d'abast universal en la pedagogia moderna i no n'és una excepció la teologia, sinó més aviat una exigència més viva i potser més fàcil de satisfer. No baixem a determinacions més concretes que tenim ja redactades i pensem publicar-les en el colum III del nostre llibre *El talent*.

Dificultats? Confessem que n'hi ha, i no fàcils de resoldre, en els dos aspectes formal i material que distingim suara: dificultats de trobar professors capacitats per a aquesta mena de teologia integral, i textos apropiats sota el mateix signe d'integralitat. Presentaria tantes dificultats un canvi operat bruscament que pot-

ser seria preferible d'anar gradualment a aquesta desitjada unificació de professors i d'assignatures. Un període introductori *ad experimentum* abans d'arribar a fixacions profundes estables. L'intercanvi entre professors intel·ligents podria simplificar destriaments i assignacions als professors i a les càtedres més oportunes. Ací el gran problema és el problema etern de la pedagogia: muntar un professorat apte i deixar-li certa autonomia. Amb això sol molts inconvenients serien superats; però hem de dir sincerament que no és fàcil de muntar un professorat per a fer funcionar completament aquest sistema pedagògic¹.

Caldria no precipitar les coses sinó preparar-les amb paciència elegint i preparant les persones i controlant llurs activitats professorals. Hi cap en aquest afer un optimisme justificat per l'experiència. L'esperit i la vocació d'ensenyar és contagiós. Un professor com cal excita vocacions i crea esperit de professor. I quan hi ha esperit i vocació de professor, moltes dificultats naturals es resolen automàticament; l'escola funciona ja d'antuvi més o menys expeditament però sempre amb eficàcia progressiva.

I en darrer terme s'alça inexorable el dilema: o unificació com la que preconitzen, o l'agravament progressiu del conflicte per a vergonya de l'alta pedagogia moderna, tan pretensiosa.

Cal comentar una preocupació d'actualitat que pot afectar l'orientació dels estudis teològics. Hi ha en molts sectors moderns la tendència a valoritzar la teologia positiva, sobretot la bíblica, i a menysprear l'especulativa. És una conseqüència del fervor ecumenista portat de cara als protestants; però de cara al seny teològic no passa d'un irenisme ingenu. Bé, que la teologia es llenci

¹ En aquest sentit és una nota satisfactòria el coHloqui de professors de teologia moral de Comillas (21, VIII, 1965) (*Sal Terrae*, n. 154, p. 26). Heus ací com a mostra la conclusió tercera sobre la necessària estructuració de la teologia: «Se coincide en que debe hacerse un nuevo acoplamiento o reestructuración de las materias y según muchos del mismo enfoque, lo que exige contactos con profesores de las asignaturas afines par aevitar repeticiones y unificar orientaciones».

Segueixen conclusions de sentit concret, no poques de les quals podrien ésser discutides i esmenades o millorades; però amb el to de seny pedagògic de la conclusió que citem hi ha una base excellent per a muntar eficàcies de pedagogia teològica. Allò de sempre: un professorat competent, en funció autònoma.

En canvi hi ha d'altres ordenacions d'estudis teològics proposades modernament i d'imposició, que per no tenir prou en compte les dues normes generals que hem formulat, no alçarien la dignitat dels estudis teològics i n'augmentarien els inconvenients que intentem esmenar. Parlem en general sense citacions concretes, que podrien ésser molestoses.

a fons en direcció positiva, bíblica principalment, però sense pretensions d'exclusivisme que no sols serien desassenyades sinó absurdes i tot. L'instint filosòfic innat en la consciència humana i aguditzat per la reflexió científica, no s'accontenta de constatar els fets o fenòmens que se li presenten, sinó que exigeix imperiosament la recerca de llurs causes. Concretament: la bíblia i la tradició ens imposen, v. gr., l'existència de l'home-Déu que és Jesucrist! La ment, però, tot i que ho accepti, no s'aturarà aquí. Voldrà saber quelcom del misteri acceptat, per conèixer-lo, per adorar-lo, per fer-lo conèixer, per defensar-lo d'objeccions enemigues. I hi farà jugar conceptes de subtilitat metafísica — la *physis* i la *hypostatitatis* — enigmàtics i evolutius dintre la filosofia. I vindran fatalment les opinions subtilíssimes sobre el constitutiu hipostàtic, i les incursions a la psicologia tenebrosa, desconcertant, de la doble consciència divina i humana concentrades en una mateixa persona, etc. En una paraula, no podreu evitar les qüestions especulatives que tant us molesten, com no les poguéu evitar la història del dogma. I si aconseguíeu d'evitar-les personalment, us les plantejarien en les vostres activitats apostòliques els interlocutors, tant creients com incrèduls.

Dieu que voldríeu tancar la teologia dins de la bíblia per tal d'evitar desviacions enutjoses com les de l'especulativa escolàstica? Feu-ne la prova sincerament. I trobareu dubtes i foscors i desviacions iguals o majors que les que voleu evitar. Haureu d'establir hipòtesis que no podreu controlar, apriorismes tan arbitraris o més que els de l'especulació escolàstica, i us trobareu implicats en una xarxa inextricable d'opinions i controvèrsies. L'estat de confusió de l'exegesi bíblica moderna no és inferior al dels moments de màxima decadència dels sillogistes medievals. També avui com aquells dies, a la bíblia es troba fàcilment tot allò que vol trobar-hi l'apriorisme teològic incontrolat. I a fi de comptes, si procedint amb lògica sincera, us demaneu la raó de l'autenticitat divina de la bíblia que poseu com a fonament únic del vostre positivisme teològic, us trobareu, com els protestants antics i moderns, en un carreró sense sortida. I potser us adonareu de la veritat fonamental d'aquella frase agustiniana: *evangelio non crederem nisi me ecclesiae catholicae commoveret auctoritas*. (*Contra Manich.*, 5, 6: R. de Journal, n. 1.581).

També es parla molt avui, i no sense raó, de la necessitat d'orientar els estudis teològics en direcció pràctica a l'apostolat. És una imposició del zel cristià i del mateix seny teològic. Cal muntar la teologia de cara a l'apologètica; una teologia, doncs, de sentit *humanista*, però sense exageracions ni exclusivismes; cal també una teologia d'estil *escolàstic*, *tomista* *gosem* a dir-ho, tot i sabent que ferirem alguna oïda moderna. Volem dir que la nova teologia ha de conèixer a fons les veritats definitives de la teologia tradicional per tal d'aplicar-les a resoldre qüestions, velles i noves, que es planteja la consciència humana de tots els temps i de totes les geografies. Vol explicacions convincents, positives, o almenys negatives, racionals, d'allò que se li demana creure. I no s'accontenta de *literatura* teològica ni que sigui tan copiosa com la que patim acutalment, ni d'hipòtesis simplistes avui tan abundants en el camp de la teologia europea i americana. Vol solucions profundes, convincents, com ho són sovint les de la vella escolàstica i ho constaten els qui les estudien a consciència; això sí, però, presentades i amanides amb la modernitat d'un llenguatge entenedor i d'uns conceptes rebaixats de les altures de l'abstracció a les planúries concretes del seny i de la claredat.

La pastoral religiosa més ben intencionada va naturalment al fracàs, si no és muntada sobre un ideari teològic de relativa profunditat. I les profunditats teològiques es troben en els teòlegs clàssics, sant Tomàs en primer terme, molt més que en les vaguetats i literatures d'una nova teologia que es va posant de moda. No fa gaire vaig tenir ocasió de comparar una opinió personal meva sobre el procés de la visió beatífica amb la que propugna gairebé idèntica Karl Barth. I . . . deixo la impressió al qui vulgui repetir-ne la prova.

Aquestes matèries de pedagogia teològica es presten a llargues i interessants discussions. Acabo amb una observació que he inculcat tot sovint, i urgeix cada dia més, si hom vol humanitzar la teologia.

L'especulació teològica dels escolàstics s'esmerçà principalment, gairebé exclusiva, en la metafísica aristotèlica (potència i acte, accidents i substància, espècies intelligibles, etc., etc.). No ho censurem: era una necessitat almenys cronològica. Però la teologia, si vol ésser humanista s'ha de confrontar amb la *psicologia* tant

o més que amb la *metafísica*. Els tractats teològics que més interessin a la consciència moderna (la gràcia, el pecat, els novíssims, la vida íntima del Déu-home, el procés de la fe, etc.) freturen d'estudis a base de psicologia intel·lectual i afectiva, sense els quals desemboquem en un *impasse*, tan insuperable com el de la cèlebre qüestió *de gratia et libero arbitrio*, ofegada sota pressions d'una metafísica rectilínia (tomisme) o esquivada amb evasives agudes (molinisme).

JOAN B. MANYÀ, PREV.